

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΗΝΙΑΙΟΝ.

ΕΤΟΣ Α'. Αύγουστος 1882. ΤΕΥΧΟΣ ΣΤ'.

Η ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΣ ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕΝΗ.

(Συνέχεια ἰδ. Τεύχ. Γ'.)

Ἐς ἀναπτυχθῶμεν ἤδη καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ζη-
τήματος, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ τὸ μᾶλλον σπουδαῖον,

καὶ πλούσιον εἰς ἀντιπαραθετικὰ γεγονότα καὶ εἰς ἱστορικὰς μαρτυρίας. Ἡ πλήρης καὶ ἀκριβὴς τούτου λύσις, θέλει προκύψει ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν Ἑλληνικῶν φώτων πρὸς τὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ὅθεν κατὰ πρῶτον θέλομεν ἀκροθιγῶς διεξέλθῃ τὴν πνευματικὴν τούτων κίνησιν κατὰ τὰς διαφόρους καὶ οὐσιώδεις αὐτῆς διευθύνσεις, ὡς διερμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἐγκριτωτέρων φιλοσόφων καὶ Ἀνατολικῶν συγγραφέων.

Τὰ κυριώτερα ἀντικείμενα τῆς φιλοσοφίας ὄλων ἐν γένει τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν εἶναι ὁ Θεὸς ἢ ἡ Θεογονία, ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου ἢ ἡ κοσμογονία, ἢ ἐπιστήμη τῆς διοικήσεως ἢ ἡ πολιτικὴ, καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἠθῶν ἢ ἡ ἠθικὴ ἢ τέχνη ὀλίγον παρ' αὐτῶν ἐκκλιεργεῖτο. Πάντα ὅμως τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, καὶ ἰδίως τὰ θεογονικὰ καὶ κοσμογονικὰ συστήματα, εἶναι ἐν γένει ἀναμεμιγμένα καὶ κεκαλυμμένα μὲ ἐμβλήματα, ἀλληγορίας, μυστικισμοὺς καὶ πλάσματα φαντασιώδη, ἅτινα καθιστοῦν αὐτὰ σκοτεινὰ καὶ δυσερμήνευτα· ἐνεκα τούτου καὶ αἱ περὶ αὐτῶν γνῶμαι τῶν συγγραφέων εἶναι πολλάκις ἀντιφατικαί, ἂν καὶ τὰ συμπεράσματα αὐτῶν, καταλήγουν οὐσιωδῶς εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον σημεῖον.

Ἡ θεογονία καὶ κοσμογονία τῶν Ἰνδῶν, παραδέχεται ὡς πρῶτον Θεὸν καὶ δημιουργὸν τοῦ παντός κατὰ τινὰς μὲν τὸν Βράμαν, κατ' ἄλλους δὲ τὸν Βισνοῦ. Οὗτος ὁ Βισνοῦ ἀνεπαύετο κοιμώμενος ἐπὶ χίλια ἔτη ἐντὸς γαλακτώδους θαλάσσης, μόνος μὲ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σοφίαν του, ὅτε ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου του, ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ θεοῦ Ἡλίου ἔκαμαν νὰ βλαστήσῃ ἄνθος τι ἐξ ἐνός δένδρου, ἀναφυέντος ἐπὶ τοῦ

ὄμφαλου του· ἐκ τοῦ ἄνθους ἐκείνου ἐγεννήθη ὁ Βράμας πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Βισνοῦ. Πολυπραγμονῶν ὅμως, καὶ θέλων νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὸ μυστήριον τῆς γεννήσεώς του, κατεδικάσθη νὰ διαμένῃ ἐντὸς τοῦ κάλυκος, ἕωσού ἀποτίσας ἐπὶ χίλια ἔτη τὴν ποινήν τῆς αὐθαδείας του, καὶ ἱκετεύσας τὸν αὐτουργὸν τῶν ἡμερῶν του, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ κάλυκος, καὶ φωτισθεὶς ὑπὸ θεοῦ φωτός, περιεβλήθη καὶ μὲ τὴν ἐξουσίαν νὰ περιορίσῃ τὰ περικαλύπτοντα τὴν σφαῖραν ὕδατα, καὶ νὰ παραγάγῃ καὶ δημιουργήσῃ τοὺς οὐρανοὺς, τὰς θηλάσσας, τοὺς ἀνθρώπους, τὰ κτήνη καὶ τὰ φυτά.

Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως ἐτέρων, οἱ πρῶτοι Θεοὶ τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν καὶ τὴν τριάδα αὐτῶν (Trimurti), εἶναι πρῶτος ὁ μέγας Βράμας ὡς δημιουργικὴ δύναμις, δεῦτερος ὁ Βισνοῦ ὡς συντηρητικὴ, καὶ τρίτος ὁ Σίβας ὡς καταστρεπτικὴ. Πλήν τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἀσχολοῦνται τὰ ἱερὰ, ποιητικὰ καὶ ἠθικὰ βιβλία τῶν Ἰνδῶν, καλούμενα Βέδαί, εἶναι αἱ ἀπειροὶ ἐν τῷ κόσμῳ μεταμορφώσεις καὶ ἐνσωματώσεις τοῦ Βισνοῦ. Ἐκ τούτου ἀπορρέουν καὶ αἱ ψυχαί, ἐπομένως μετέχουσαι καὶ ἐκ τῆς ἀθανασίας του, ὑπόκεινται καὶ εἰς τὰς μεταμορφώσεις καὶ ἐνσωματώσεις του, ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει καὶ τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως, ἧτις διὰ τῆς διαδοχικῆς μεταβάσεως τῶν ἐκπεσμένων ψυχῶν ἐντὸς τῶν ὕλικῶν ὄντων, καθαρίζει αὐτάς.

Ἡ θρησκεία αὕτη τοῦ Βράμα, ἧτις καλεῖται Βραμισμὸς καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῆς Βραχμᾶνες, διηρέθη πρὸ χιλίων περίπου ἐτῶν π. χ. εἰς δύο ἀρχικὰς αἱρέσεις, τὴν τοῦ Βράμα ἢ Βραμισμοῦ, καὶ τὴν τοῦ Βούδα ἢ Βουδισμοῦ. Ὁ Βούδας οὗτος θεωρεῖται καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Βραχμάνων, ὡς ἕτερον μεταμόρφωσις τοῦ

Βισνοῦ. Ὁ Βουδισμὸς ὅστις ὑπέστη μεγάλους πολέμους, καὶ ἐπεκτάθη βραδύτερον καὶ εἰς τὴν Σίναν καὶ τὸ Μογὸλ, προὔτιθετο νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν θρησκείαν τῶν Ἰνδῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καθαρότητα.

Πάντη διάφοροι ἦσαν αἱ περὶ Θεοῦ καὶ δημιουργίας θρησκευτικαὶ δοξασίαι τῶν Ἀσσυρίων, τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς ἐκαλοῦντο Χαλδαῖοι. Κατὰ τὰς δοξασίας αὐτῶν, ἂν δὲν ἦναι ἀπόκρυφοι, τὰ σκότη τῶν ὑδάτων ἀπετέλουν καταρχὰς τὸν κόσμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο τερατώδη ζῶα, καὶ κατόπιν τούτων ἄνθρωποι πτερωτοί, δικέφαλοι καὶ ἑρμαφρόδιτοι. Γυνή τις ὀνόματι Ὀμορόξα ἐβασίλευεν ἐπὶ τοῦ παραδόξου τούτου κόσμου, τὸν ὁποῖον ὁ Βῆλος διεχώρισεν εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐγένετο γῆ, τὸ δὲ οὐρανός· ἀκολούθως διὰ τοῦ αἵματος κατωτέρου τινὸς Θεοῦ, ἐγονιμοποίησε τὴν γῆν, ἣτις ἐβλάστησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, καθ' ἣν καὶ ἤδη ἔχουν μορφήν· ἐπλούτησε δὲ καὶ τὸν οὐρανὸν μὲ τοὺς ἀστέρας, τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην καὶ τοὺς πλανήτας. Ὅθεν αἱ κυρίως λατρευόμεναι ὑπ' αὐτῶν θεότητες ἦσαν ὁ Βῆλος καὶ ἡ Μύλιττα, ἣτις παρίστανεν ἴσως τὴν Ὀμορόξαν, ἢ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον τὴν Ἀφροδίτην, πλὴν ἐλάτρευον καὶ τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας. Ἐνεκα δὲ τῆς λατρείας τῶν ταύτης ἀνήκον εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Σαβεισμοῦ, ἣτις κατ' ἀντίθεσιν ἐκείνης τῶν Μάγων τῆς Περσίας θεοποιούσης τὸ πῦρ, ἐλάτρευε τὰ εἰδῶλα καὶ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως.

Ἀπέχοντες τοῦ ν' ἀσχοληθῶμεν περὶ τῆς θεογονίας καὶ κοσμογονίας τῶν Ἑβραίων, ὡς ἤδη πασιγνώστων, καὶ ἔνεκα τοῦ ἱεροπρεποῦς αὐτῶν χαρακτήρος υἱοθετηθεισῶν καὶ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, μεταβαίνομεν εἰς τὰς τῶν Φοινίκων, ἂν καὶ τινες θεωροῦν

καὶ ταύτας ὡς ὑπόπτους καὶ ἀποκρύφους. Τὸ πνεῦμα, κατὰ τὴν θεοσοφίαν τῶν Φοινίκων, ἐνωθὲν μετὰ τοῦ ἀέρος, ἐγέννησε τὴν Ἴλυν, ἥτοι μίγμα τι ὑδατῶδες ἢ ἐλῶδες, ἐξ οὗ προέκυψαν ὅλα τὰ ὄντα τοῦ κόσμου. Καταρχὰς ἐβασίλευεν ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου ὁ Ἐλίων ἢ ὁ Ὑψιστος, ὅστις κατῴκει ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ φωτός· σύζυγος αὐτοῦ ἦτον ἡ Βεροῦθ, μετὰ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐξ ὧν ἀκολούθως προέκυψε πολυάριθμος τεκνογονία. Ὁ Ὑψιστος φονευθεὶς ὑπὸ ἀγρίων ζώων, ἀπεθεώθη ὑπὸ τῶν ἀπογόνων του. Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ Ἴλος, ἐγέννησε τὴν Ἀστάρτην, ἣτις κατὰ τινὰς εἶναι ἡ Ἀφροδίτη τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἀστάρτη ἦτον ἡ κυριώτερα Θεὰ, λατρευομένη ὑπὸ τῶν Φοινίκων, ὡς ἡ Βαβανὴ ἢ Δουργὰ ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν.

Οἱ Πέρσαι κατὰ τὰ ἱερά βιβλία (Zend-Avesta) τοῦ Ζωροάστρου, Μήδου τὴν καταγωγὴν, καὶ ἀκμάσαντος ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ἰστάσπου, ἀνεγνώριζον πρῶτιστόν τι ὄν ἰσχυρότατον καὶ ἄπειρον, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψαν ἀπ' αἰῶνος διὰ μόνου τοῦ δημιουργικοῦ λόγου δύο ἀρχαί, ἡ τοῦ Ὀρμοῦσδ καὶ ἡ τοῦ Ἀριμάν. Ἡ δὴ αὐτὴ μετὰ τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν ὄντος, ἀποτελεῖ τὴν θρησκευτικὴν Τριάδα τῶν Περσῶν. Ὁ Ὀρμοῦσδ ἢ Ὀρομάσδης ἀντιπροσωπεύει τὸ καθαρὸν καὶ ἀτελεύτητον φῶς, τὴν σοφίαν, τὴν τελειότητα καὶ τὴν δημιουργίαν παντὸς ἀγαθοῦ· ὁ δὲ Ἀριμάν ἢ Ἀριμάνης, τὸ σκότος καὶ τὴν παραγωγὴν παντὸς κακοῦ.

Αἱ δύο αὗται Ἀρχαὶ διατελοῦσαι εἰς ἀένναον ἀλληλομαχίαν, θέλουν ἐπὶ τέλος καταλήξει εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ Ὀρμοῦσδ, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν μεταβολὴν τοῦ Ἀριμάν, μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων

περιόδων, ἤτοι δώδεκα χιλιάδων ἐτῶν. Ὁ Ὀρμούσθ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, αἵτινες κατοικοῦν εἰς τοὺς Οὐρανοὺς πρὶν νὰ ἐνσαρκωθῶσιν εἰς τοὺς θνητοὺς, καὶ ἀπέρχονται μετὰ θάνατον ἢ εἰς τὰς σκηνάς τῶν μακαρίων, ἢ ὑπὸ τὰ πυκνὰ σκότη τῆς γῆς· θέλουν δὲ πάλιν ἀναστηθῆ ἐνσωματωμένοι, ὡς θέλει ἀναγεννηθῆ καὶ ἅπας ὁ κόσμος, ὅταν ὑπερισχύσῃ ὁ Ὀρμούσθ κατὰ τοῦ Ἀριμάν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ θρησκευτικὰ δόγματα τῶν Περσῶν· οἱ δὲ ἱερεῖς αὐτῶν ἐκαλοῦντο Μάγοι. Ἐλάτρευον ἀνέκαθεν τὸ πῦρ, ὡς παριστάνον τὸ καθαρῶτατον καὶ αἰώνιον φῶς τοῦ Ὀρμούσθ, ἐνεκα τούτου τὸ διετήρουν καὶ ἀσβεστον. Ἐξεστράπησαν ὁμῶς ἀκολούθως καὶ εἰς τὴν ἀστρολατρείαν τοῦ Σαβεϊσμοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν κυριωτέρων αὐτῶν θεοτήτων ἐλάτρευον καὶ τὴν Θεῖαν Μίτραν, ἣτις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἀντιστοιχοῦσε μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων Ἀφροδίτην.

Τὰ κλασικὰ ἢ ἱερά βιβλία τῶν Σινῶν εἶναι, κατὰ τὸν Δάβις, ἐννέα, 4, καλούμενα ἀπλῶς βιβλία, καὶ 5, ὀνομαζόμενα κανονικὰ βιβλία. Αὐτουργὸς ἢ συλλέκτης αὐτῶν νομίζεται ὁ Κομφύκιος, ὅστις ἤκμαζε περὶ τὴν 5^η· ἑκατονταετηρίδα π. χ. καὶ ὁ σχολιαστὴς τούτου Μέντσιος (Meng-tsen), ὅστις ἔζη μετὰ ἓνα αἰῶνα ἀπὸ τὸν Κομφύκιον. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ τῶν Σινῶν, ὅστις λατρεύεται καὶ μετὰ θείας τιμᾶς, εἶναι μᾶλλον πολιτικὸς καὶ ἠθικὸς φιλόσοφος ἢ θρησκείας διδάσκαλος. Μόνον τὸ 5^{ον} καὶ τελευταῖον κανονικὸν αὐτοῦ βιβλίον, διαπραγματεύεται μετὰ δυσνοήτου μυστικισμοῦ περὶ δημιουργίας, καὶ περὶ συνεχῶν τῆς φύσεως μεταβολῶν, κατὰ τὰς παναρχαίας τῶν Σινῶν θρησκευτικὰς δοξασίας.

Ὁ Ταϊ χί, ἢ Ταο - τσέ, ἢ μέγας Ταο, εἶναι ἡ ἀρ-

χή παντὸς πράγματος, Ὁν ἀσώματον, ἀμορφον, ἀκατάληπτον, καὶ ὑπεράνω τοῦ ὁποίου οὐδὲν ὑπάρχει μυστήριον. Οὗτος ὁ Ταο ἐδημιούργησε τὸν Ἰιάνκ καὶ τὴν Ἰιήν (yang καὶ yin), ἢ τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην, ἄρρεν ὄντ. καὶ θήλυ, ἐξ ὧν ἐγεννήθησαν ὅλα τὰ ὄντα. Ὅθεν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν φύσιν εἴτε ἐμψυχον, εἴτε ἄψυχον, ὅλα τὰ ὄντα διακρίνονται εἰς ἄρσεν καὶ θήλυ· ὡς καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν τὸ γένος των, διότι ἡ μὲν μονὰς καὶ οἱ περιττοὶ ἀριθμοὶ εἶναι γένους ἀρσενικοῦ, ἡ δὲ δυὰς καὶ οἱ ἄρτιοι ἀριθμοὶ γένους θηλυκοῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁ Δεγερανδὼ καὶ ἕτεροι λίαν καταλλήλως ὀνομάζουν Ἐρμαφρόδιτον, ἢ ἀνδρογύνειον (sexuel) παγκόσμιον σύστημα, ἐπικρατεῖ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν Σινικῶν γνώσεων, παντοῦ ἀνακαλύπτει ἄρρεν καὶ θήλυ, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας.

Λατρεύουν δὲ ἐκτὸς τῶν θεοτήτων τούτων, καὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἀστέρας. Τὸν οὐρανόν θεωροῦν καὶ ὡς ὑπέρτατον Ὄν, τὸ ὁποῖον διανέμει τὰς ἀμοιβὰς, καὶ ὑπὸ τριαύτην ἐννοίαν καλεῖται καὶ ὁ αὐτοκράτωρ υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ. Ὀνομάζουν προσέτι τὸν μὲν οὐρανὸν σεβασμίον πατέρα, τὴν δὲ γῆν σεβασμίαν μητέρα, διότι ἐκ τῆς ἐνώσεώς των ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ ἐπίγεια πράγματα. Μέγιστος ἀρχιερεὺς τῆς θρησκείας τοῦ κράτους εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ὑφιστάμενοι τούτου ἱερεῖς εἶναι οἱ ἀντιβασιλεῖς, καὶ οἱ Μανδαρῖνοι, οἱ πολιτικῶν ἀνδρες, καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ Κομφουκισμὸς οὗτος εἶναι ἡ ὀρθοδοξία τῶν Σινῶν, ἢ ἐπικρατοῦσα τοῦ κράτους θρησκεία, διότι ἐκτὸς ταύτης ὑπάρχουν καὶ δύο ἕτεραι μεγάλαι ἀνε-

χόμεναι αἰρέσεις, ἢ τοῦ Φῶς ἢ Ἰνδικοῦ Βουδισμού, καὶ ἢ τοῦ Ταῶ μόνου ἢ τοῦ πνευματισμοῦ.

Ἡ τάξις τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου, οὔσα μόνη κάτοχος τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἱερῶν βελίων, συντεταγμένων δι' ἱερογλυφικῶν, καὶ ἀπαγορεύουσα πᾶσαν ἐρμηνείαν καὶ διάδοσιν αὐτῶν, καθίστανε καὶ τὴν σοφίαν τῆς ἀποκλειστικῆς καὶ μυστηριώδης, ἐνεκα τούτου αἱ περὶ κοσμογονίας καὶ θεογονίας τῶν Αἰγυπτίων ἀρχαῖαι δοξασίαι, εἶναι καὶ μᾶλλον σκοτειναὶ καὶ δυσεξήγητοι.

Τὸ πᾶν ἦτο κατ' αὐτοῦς ἀνέκαθεν χάος καὶ σύγχυσις· οὐρανὸς καὶ γῆ μεμιγμένα ἀπετέλουν ἐν μόνον ἄθροισμα ἢ σῶμα· τὸ δὲ ἐλαφρύτερον μέρος τῆς ὕλης ταύτης, ὁ ἀήρ, ἐπνευματοποιεῖτο βαθμηδόν. Ἐκ τοῦ ἀέρος ἐλαφρύτερον ἐξήρχετο τὸ πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἐλαφρύτερος ἐξήρχετο ὁ νοῦς ἢ ἡ διάνοια, ἣν ἐκάλουν Κνάφ, ἢ Κνέφ, Θεὸν Οὐσιάρχην ἢ ἀρχηγὸν τῆς ὕλης οὐσίας, πνευματοποιηθέντα καὶ θεοποιηθέντα. Οὗτος ὁ Κνάφ ἢ οὐσιάρχης Θεὸς ἔχων τὴν δημιουργικὴν δύναμιν καὶ τὴν πρώτην ὕλην, ἐδημιούργησε τὸ πᾶν.

Ἐκ δὲ τῶν λατρευομένων Θεῶν των, ὁ μὲν Ὅσιρις, τοῦ ὁποίου ἀντίπαλος ἦτον ὁ Θεὸς τοῦ κακοῦ Τυφῶν, φέρων σχῆμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ἱέρακος παρίστανε τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, ἢ δὲ Ἴσις μετὰ τοῦ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς υἱοῦ τῆς Ὄρου τὴν πρώτην ὕλην, δηλ. τὴν παθητικὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεως. Ὁ Θῶπ ἢ Θῶθ, ὁ Ἐρμῆς, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ὄρος ἦσαν ἥρωες ἀποθεωθέντες. Πλὴν μὲ τὸν καιρὸν ἐξετράπη καὶ ἡ λατρεία αὐτῆ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὸν Σαβεισμόν καὶ τὸν Φετικισμόν ἢ τὴν λατρείαν διαφόρων ζώων, χόρτων κ. λ.

Τὸ δὲ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως ἦτο παραδεδεγμένον ὑπ' αὐτῶν ὡς σύμβολον τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν μετὰ θάνατον ἀπολαυῶν αὐτῆς, ἀναλόγως τῶν ἐν τῷ βίῳ πράξεων τῆς, διότι ἢ μὲν ἀγαθὴ καὶ δικαία μετεμψυχόνετο εἰς καλὰ, ἢ δὲ φαύλη καὶ ἀδίκος εἰς κακὰ ζῶα.

Τῶν Λιβύων τέλος, ὀνόματα μόνον τινῶν αὐτῶν Θεοτήτων γνωρίζομεν, δοξοσίας περὶ Θεοῦ καὶ περὶ κόσμου δὲν ἔχομεν, διότι τοιαύτας λαοὶ νομάδες καὶ ὁλως βάρβαροι δὲν μᾶς ἐκληροδότησαν. Οἱ Λίβυες οὗτοι, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος, δὲν εἶναι ἢ τὴν χώραν ἅπασαν τῆς Ἀφρικῆς νεμόμενοι, ἀλλ' οἱ μετὰ τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ στενοῦ τῶν Γαδεύρων οἰκοῦντες, διότι οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν Λιβύαν ἅπασαν τὴν Ἀφρικὴν, ἣν ὀροθετοῦσαν καὶ ἀπὸ τὸ Κανωβικὸν στόμα τοῦ Νείλου μέχρι τῶν Γαδεύρων. Οὕτω ὀρίζουν αὐτὴν Διονύσιος ὁ Περιηγητῆς καὶ ὁ Σχολιαστῆς αὐτοῦ Εὐστάθιος· « ὅτι πέρατα Λιβύης ἐσπέριον μὲν τὰ » Γάδειρα· ἐῶν δὲ τὸ Κανωβικὸν στόμα τοῦ Νεί- » λου. » Οἱ μετὰ τὴν Αἴγυπτον λοιπὸν Λίβυες, διεκρίνοντο, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, εἰς διάφορα γένη. « Λιβύων γὰρ δὴ ἔθνεα πολλὰ καὶ παντοῖά ἐστι, » ἐξ ὧν τὰ μὲν ἔζων βίον νομαδικόν, τὰ δὲ μᾶλλον γε- » ωργικόν· « οὕτω μὲν, λέγει ὁ μνησθεὶς ἱστορικὸς, μέ- » χρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης ἀπ' Αἰγύπτου νομάδες » εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες· τὸ δὲ » πρὸς ἐσπέρης τῆς Τριτωνίδος λίμνης, οὐκ εἶνε νο- » μάδες Λίβυες. » Οἱ νόμοι καὶ τὰ ἥθη των ἦσαν μὲν ποικίλα ὡς ἦσαν καὶ τὰ γένη των, πλὴν ὅλα βάρβαρα καὶ τινα ὀλίγον κόσμια. Οἱ Θεοὶ εἰς τοὺς ὁποίους πάντες ἐπίστευον καὶ ἐθυσίαζον, ἦσαν ὁ Ἡ- » λιος καὶ ἡ Σελήνη. « Θύουσι δὲ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ μού-

« νοῖσι τούτοισι μὲν νῦν πάντες Λίβυες θύουσι. »
Μόνοι οἱ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην Αὔσες καὶ Μά-
γλυες, ἧγον ἐνιαύσιον ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἐλά-
τρουον προσέτι τὸν Τρίτωνα καὶ τὸν Ησσειδῶνα, περὶ
ῶν καὶ κατωτέρω θέλομεν ἀναπτυχθῆ.

Τοιαύτη εἶναι ἐν κεφαλαίῳ ἡ κοσμογονικὴ καὶ
θεογονικὴ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν σοφία, ποικίλη,
σκοτεινὴ, περιπεπλεγμένη καὶ πλήρης ἀλληγοριῶν
καὶ μυστικισμῶν. Κυριον ὁμῶς καὶ ἀξιοσημείωτον
αὐτῆς χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἔχει ἰδίαν φυσιο-
γνωμίαν εἰς ἕκαστον ἔθνος· ἔχει μὲν τι κοινόν, μά-
λιστα ὡς πρὸς τὴν πρώτην μορφήν τοῦ κόσμου, πλὴν
καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔχει ἰδίαν ἀνάπτυξιν, κατασκευὴν
καὶ προσωπικόν.

Ἡ δὲ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ τῶν ἐθνῶν αὐτῶν φιλο-
σοφία, φέρει μὲν καὶ αὕτη παντοῦ τὸν χρωματισμὸν
τῆς θείας ἀποκαλύψεως, καὶ συνήθως τὴν ἀλληγορι-
κὴν μορφήν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ὁμοιόμορφος καὶ κοι-
νὴ. Ἡ ἔλλογος ὁμῶς καὶ προσθευτικὴ ἀνάπτυξις, ὡς
καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς τύπος εἶναι πάντῃ ἀλλότρια ἐξ
αὐτῆς. Δόγματα πολιτικὰ μεμονωμένα, παραδεχό-
μενα ἢ τὸν ἄκρατον ἀπολυτισμὸν, ἢ τὸν ὀπωσοῦν
συγκερασμένον ἐκ τῶν ἱερατικῶν ἢ ἀριστοκρατικῶν
τάξεων, καὶ ἀρχαὶ ἠθικαὶ ἐν γένει μὲν ὀρθαί, ὑγιεῖς
καὶ πολλᾶκις ὁμοίαι μὲ τὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, πλὴν
ἄσυνάρτητοι ἄνευ δεσμοῦ καὶ ἀλληλουχίας, γινώμαι
ἀπλῶς πρακτικαί, ῥήσεις καὶ παροιμίαι, ὑπὸ ποιη-
τικῆς φαντασίας περιβαλλόμεναι, εἶναι ὅλη αὐτῶν ἡ
πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ φιλοσοφία· τύπος ἀεπιστημονι-
κὸς καὶ ἄτεχνος, ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς ὅλα τῶν Ἀνα-
τολικῶν ἐθνῶν τὰ διανοητικὰ προϊόντα, μὴ ἐξαιρου-
μένων καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν, αἵτινες ἀπέμειναν

πάντοτε καὶ διατελοῦν εἰσέτι ἄξεστοι καὶ εἰς νηπιώδη
κατάστασιν.

Τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ συνάμα λυπηρὸν διὰ
τὴν ἀνθρωπότητα φαινόμενον, εἶναι ἡ στασιμότης καὶ
ἡ ἐλλειψίς πάσης προσθευτικῆς κινήσεως καὶ τελειο-
ποιήσεως ὅλων τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Τινὲς καὶ μά-
λιστα οἱ ἀντιδοξοῦντες, ἀποδίδουν τὸ φαινόμενον τοῦ-
το εἰς τὸ κλίμα, καὶ κυρίως εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ
πολιτικὸν αὐτῶν ὀργανισμὸν· πλὴν ὁ εἰδικὸς οὗτος
λόγος, οὔτε λύει, οὔτε μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα, τὸ
ὁποῖον μένει σταθερὸν ἀπέναντι τῶν ἐτέρων ἀνα-
τροπῶν, αἵτινες ἐκ διαλειμμάτων συνέβησαν εἰς τὰ
ἔθνη ἐκεῖνα. Ἡ φιλοσοφία των καὶ ἐν γένει πᾶσα αὐ-
τῶν ἠθικὴ κίνησις, εἶναι στερεότυποι, διατελοῦν καὶ
σήμερον, ὁποῖαι ἦσαν καὶ πρὸ πολλῶν αἰώνων, ἄμορ-
φοι, ἀλλάξευτοι, περιορισμένοι, καὶ πλήρεις θρησκευ-
τικοῦ μυστικισμοῦ. Ἐνεκα τούτου ἂν καὶ ἀρχαιοτά-
ται, ὡς τινες φρονοῦν, οὔτε ἐκ τῶν ὀρίων των ἐξήλ-
θον, οὔτε κατακτήσεις ἔκαμαν, οὔτε ὁ λοιπὸς κό-
σμος, καίτοι μετὰ Χριστὸν συνεσχετίσθη μᾶλλον μὲ
τὰ ἔθνη αὐτὰ, ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς σοφίας των, ἡ ἐ-
συμπάθησε μὲ τὸν πολιτισμὸν των· καὶ οὗτος καὶ
ἐκείνη ἔμειναν ἀμετάβλητα, ἢ τροπολογοῦνται κατὰ
τι βαθμηδὸν ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Μὲ ὅλον τοῦτο οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ἢ δύναται ποτε
ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἢ τοῦλάχιστον
τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, δὲν εἶχον καὶ δὲν ἔχουν μίαν
ἰδίαν φιλοσοφίαν καὶ τινα πολιτισμὸν· πλὴν οὐδεὶς
ἐπίσης δύναται νὰ διαφιλονεικήσῃ ὅτι ἀμφοτέρω τοῦ-
τα δὲν ἔμειναν ἀκίνητα, ἐγκεκλεισμένα εἰς τὸν κάλυψι-
κά των ὡς ἄνθη νοσερά, καὶ ἀποκλειστικά αὐτῶν μό-
νον τῶν ἐθνῶν. Οἱ δὲ ὑποτιθέμενοι ὡς μεταδοθέντες

ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μικροὶ καὶ μεμονωμένοι σπινθήρες, ἀν καὶ μεθ' ὅσα ἀνεπτύξαμεν παρεδέχοντο ὡς ἀληθεῖς, οὐδέποτε ἠδύναντο νὰ ἐκλειφθῶσι καὶ ὡς πρῶτα σπέρματα τῆς σοφίας, ἢ μετέγγυσις τοῦ πολιτισμοῦ των ἐπὶ ἀγρίας ἢ βαρβάρου χώρας, διότι ἄλλως καὶ αὕτη ἠθελον ὁμοιάζει μὲ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, καὶ κατὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, καὶ κατὰ τὴν ἐπιδεκτικότητά, καὶ κατὰ τὴν νηπιότητα καὶ στασιμότητα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης.

Ἄς ἐπιστήσωμεν ἤδη τὰς ἐρεῦνας μας καὶ ἐπὶ τῆς ἀνέκαθεν σοφίας καὶ πάσης ἐν γένει γνώσεως τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως αὐτῶν μὲ τὰς τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν προκύψῃ ἀριδῆλως τὸ ἄδικον, τὸ ἐμπαιθρὸν καὶ ἀλλόκοτον τῆς δοξασίας, ὅσων πειρῶνται ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὰ ὅλως αὐτοφυῆ καὶ πρωτότυπα Ἑλληνικὰ φῶτα, ἀλλοτρῖαν, ἀγνωστον, καὶ παρὰ φύσιν καταγωγὴν καὶ πατρότητα. Τὸ κοσμογονικὸν καὶ θεογονικὸν καὶ τούτων σύστημα, δὲν εἶναι μὲν ἀμιγῆς ἀπὸ ἀλληγορίας, εἶναι ὅμως ξένον ἀπὸ μυστικισμοῦς, ἐμβλήματα, ἱερογλυφικοῦς γρίφους καὶ μεταφυσικὰς θεωρίας· αὐτὸ εἶναι ἀπεναντίας ἐν τῇ ἀναπτύξει του ἀπλοῦν, σαφές, εὐληπτον, διδακτικόν, καὶ πάροχον πλείστης γοητείας καὶ μεγαλείου.

Ἄν καὶ ἀποδίδωνται εἰς πολλοὺς ἀρχαίους κοσμογονίαι, ὡς εἰς τὸν Ὀρφέα, Εὐμόλπον, Θάμυριν, Ἀμφίωνα, Φερεκύδην, Μέλαμπον, Ἐπιμενίδην καὶ ἑτέρους, πρῶτος ὅμως ὁ Αἴνος σύγχρονος καὶ διδάσκαλος τοῦ Ἡρακλέους, ἔγραψεν ἐκτενέστερον, ὡς ἀναφέρει Διογένης ὁ Λαέρτιος περὶ Γενέσεως τοῦ κόσμου· ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ σύγγραμμά του, τὸ ὅποιον ἤρχιζεν οὕτως· « Ἐπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν

τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν, » ἀπωλέσθη ὑπὸ τοῦ χρόνου. Ἄλλ' εἴαν κατὰ τὴν γνώμην τινῶν θεωρηθῇ ὡς ἀπομίμησις αὐτοῦ ἢ τοῦ Ὀρφέως, τὸ περὶ Κόσμου βιβλίον τοῦ Ῥωμαίου Ἀπουλεγίου, ἀκμάσαντος περὶ τὴν δευτέραν ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, ὁ Ζεὺς εἶναι κατ' αὐτὸ ἡ ἀρχὴ, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος ὄλων τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου.

- « Primus cunctorum est et jupiter ultimus idem
- » Jupiter et capus et medius est, sunt ex jove cuncta,
- »
- » Spiritus est cunctus.
- »
- » Cunctorum rex est princepsque et originis auctor. »

Πλὴν ἄς ἀφήσωμεν τὰ ἀτελεῆ καὶ σποραδικὰ ταῦτα λείψανα, ἅτινα ἀμυδρὸν μόνον φῶς διαχέουν καὶ ἄς λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας τὸν πατέρα καὶ θεματοφύλακα τῆς ἀρχαίας σοφίας Ὀμηρον, καὶ τὸν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον σύγχρονον τούτου Ἡσίοδον, ὅστις εἶναι καὶ ὁ κανονικώτερος καὶ πληρέστερος συγγραφεὺς τῶν περὶ κοσμογονίας καὶ θεογονίας παναρχαίων τῶν Ἑλλήνων δοξασιῶν.

Καταρχὰς μὲν ὑπῆρχε, λέγει ὁ Ἡσίοδος, τὸ Χάος, ἀκολούθως ἐγένετο ἡ Γῆ, ὁ Τάρταρος καὶ ὁ Ἔρως, ὁ κάλλιστος τῶν θεῶν. Ἐκ τοῦ Χάους ἐξῆλθε τὸ Ἐρεβος καὶ ἡ Νύξ, καὶ ἐκ τῶν δύο τούτων καὶ τοῦ Ἐρωτος, ἦτοι τῆς διανοίας, ὁ Αἰθήρ καὶ ἡ Ἡμέρα. Ἡ δὲ Γῆ ἄνευ ἐφιμέρου φιλότητος, παρήγαγε τὸν ἑναστρον Οὐρανὸν ἕδρα τῶν θεῶν, τὰ ὑψηλὰ Ὀρη ἐνδικοιτήματα τῶν Νυμφῶν, καὶ τὸ ἄγονον πέλαγος. « ἀτρύγετον πέλαγος » Ἐπειτα εὐνηθεῖσα μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ, ἐγέννησε τοὺς καλουμένους Τιτάνας, Ὀκεα-

νόν, Κοῖον, Ὑπερίονα, Κρεῖον καὶ Ἰαπετόν, καὶ τὰς Τιτανίδας Ῥέαν, Θέμιν, Μνημοσύνην καὶ ἑτέρας· τελευταῖον δὲ τὸν Κρόνον, δεινότερον πάντων καὶ μισοπάτορα. Ἀκολούθως ἐγέννησε τοὺς Κύκλωπας Βρόντην, Στερόπην, Ἄργην καὶ Πολύφημον, τοὺς ἑκατόγχειρας Κόττον, Βριάρεον καὶ Γύην, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῆς τῆς Γῆς χυθέντος αἵματος τοῦ ἐκτμηθέντος Οὐρανοῦ, ἐγέννησε τοὺς Γίγαντας, ἐπιρρανέστεροι τῶν ὁμοίων ἦσαν, ὁ Ἐγκέλαδος, ὁ Ἀλκυονεύς, ὁ Τυφών, ὁ Ὠτος καὶ ὁ Ἐφιάλτης.

Βασιλεύσας δὲ ὁ Κρόνος μετὰ τὴν καθοίρεσιν τοῦ πατρός του Οὐρανοῦ, καὶ νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν του Ῥέαν ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Πλούτωνα, τὸν Ποσειδῶνα, τὴν Δήμητραν, τὴν Ἥραν καὶ ἑτέρους, τελευταῖον δὲ τὸν Δία, ὅστις πολεμήσας τὸν πατέρα του καὶ νικήσας αὐτόν, ἀπέμεινεν ἀπόλυτος κυριάρχης, διοικητῆς τοῦ παντός καὶ πρῶτος μετὰ τῶν θεῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἐξ ἄλλων θεῶν, ἐγεννήθησαν ἕτεροι, λατρευόμενοι μετ' ἐκείνων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἄρης, ὁ Ἥφαιστος κ.λ.

Ἐκαστος δὲ τούτων εἶχεν ἰδιαιτέραν ὑπουργίαν, καὶ τινες ἰδικίτερον Βασίλειον, διότι ὁ μὲν Ζεὺς, καίτοι παντεπόπτης καὶ παντοκράτωρ, ἐδέσποζεν ἰδίως ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ δὲ Ποσειδῶν ἐπὶ τῶν θαλασσῶν, καὶ ὁ Πλούτων ἐπὶ τοῦ ᾍδου. Ὁ ᾍδης, ὅπου μετὰ θάνατον κατέβαινον αἱ ψυχαί, καὶ ἀντεμείβοντο ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ βίῳ καλῆς ἢ αἰσχροῦς διαγωγῆς των, ἐδιαιρεῖτο εἰς Τάρταρον, τόπον σκοτεινόν, δυσδαίμονα, ὀλιβερὸν, καὶ οἰκούμενον ὑπὸ τῶν ἐνόχων καὶ φάτων ψυχῶν, καὶ εἰς Ἠλύσια πεδία, τόπους φωτεινοῦς, εὐδαίμονας, ἡδονικοῦς καὶ ἐνδαιετήματα τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐνχρέτων ψυχῶν.

Τοιαύτη εἶναι ἐν συνόψει καὶ ἡ παναρχαία μυθολογικὴ κοσμογονία καὶ θεογονία τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες, ἂν καὶ ἔμειναν πάντοτε δημοτικαὶ καὶ γενικαί, ἠρμηνεύοντο ὁμως μετὰ ταῦτα διαφοροτρόπως ὑπὸ τῶν φιλοσοφικῶν αἱρέσεων. Τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως οὐδαμοῦ παραδέχεται ἡ ψυχολογικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ θεολατρεία τῶν Ἑλλήνων· μόνος ὁ Πυθαγόρας καὶ μετ' αὐτόν ὁ Πλάτων ἐπρέσβευον τὴν δοξασίαν ταύτην. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ ὡς καὶ περὶ τοῦ Θάλητος, ἀρχηγῶν ἀμροτέρων τῶν δύο ἀρχαιοτέρων καὶ διασημοτέρων τῆς Ἑλλάδος Σχολῶν, Ἴωνικῆς τε καὶ Ἰταλικῆς, ὡς καὶ περὶ τινῶν συγχρόνων καὶ προγενεστέρων τούτων, θέλομεν ἀμέσως διαλάβη ὅπως οὕτω συμπληρώσωμεν τὴν ἀρχαιοτάτην σοφίαν τῶν Ἑλλήνων, ἥτις μόνη δύναται μέχρι τινός ν' ἀντιπαρβληθῆ πρὸς ἐκείνην τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν, διότι ταῦτα οὐδὲν ὀλιγωρῶς δύνανται νὰ συναγωνισθῶσιν, ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ προσεγγίσωσιν εἰς τὰς μεταγενεστέρας καὶ βαθμιαίας τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας ποικίλας φάσεις, ὡς καὶ εἰς τὴν εὐρυτάτην ἀνάπτυξιν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν τελειοποίησιν.

Ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐν Ἑλλάδι σοφία, ὡς καὶ ἡ ἥρωϊκὴ καὶ μυθικὴ ποίησις, ἐνησχόλουν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὰ πνεύματα, πρὶν τῆς ἐμφανίσεως τῶν δύο θεμελιωτῶν ἢ ἀρχηγῶν τῆς Ἴωνικῆς καὶ Ἰταλικῆς Σχολῆς· ἔχουν χρονολογίαν πολὺ ἴσως ἀρχαιότεραν ἀπὸ τὰς τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Ζωροάστρου, καὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν ποίησιν τῆς Μαλαβαράτας τοῦ Ἰνδοῦ Ἀμαρασάνδρα ἢ Βεάσα καὶ τὰς γνωμολογίας, ἠθολογίας καὶ ἀλληγορίας τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως Βατριχάρη. Οἱ θεσμοὶ τοῦ Μίνως, αὐτοφυῆς καρπὸς τοῦ Κρητικοῦ ἐδάφους, οἱ ἐξ αὐτῶν κατόπιν γεννη-

θέντες καὶ μεταπλασθέντες θεσμοὶ τοῦ Λυκούργου, καὶ ὁ ἀκένωτος θησαυρὸς τῆς Ὀμηρικῆς μεγαλοφυΐας, εἶναι μνημεῖα αἰώνια, καταμαρτυροῦντα τὴν ἀδιαφιλονείκητον ὑπαρξιν ἐνὸς παναρχαίου καὶ ἀρκούντως προηγμένου πολιτισμοῦ, πρὶν ἔτι γνωσθῆ ἑκείνος τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

Τοιαῦτα δὲ λαμπρὰ δείγματα πνευματικῆς καλλιέργειας, παρέχουν καὶ ἕτεροι μεγάλοι ἄνδρες μεταγενέστεροι ἐκείνων, καὶ σύγχρονοι τοῦ Θάλητος καὶ Πυθαγόρου, ὡς ἦσαν προπάντων ὁ Σόλων καὶ οἱ ἄλλοι σοφοί, οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ σοφία, ἀναγομένη κυρίως εἰς ῥήσεις καὶ γνώμας πρακτικὰς, ἔδωκε γέννησιν εἰς τὴν Γνωμικὴν ἢ Γνωμολογικὴν καλουμένην φιλοσοφίαν. Ἐπεφυλάττετο ὁμοῦ εἰς τοὺς δύο μεταφυσικοὺς νόας καὶ ἀρχηγούς τῆς τε Ἰωνικῆς καὶ Ἰταλικῆς Σχολῆς, νὰ ἐπενέγκωσι μίαν πνευματικὴν ἐπανάστασιν, νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἐπιστημονικώτερον χαρακτῆρα, νὰ παράσχωσι μεγαλητέραν ὠθησιν, καὶ νὰ ἀνοίξωσιν εὐρύτερον στάδιον εἰς τὸ εὐεπίδεκτον καὶ φύσει γόνιμον καὶ πρωτότυπον πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων.

Σύγχρονοι ἀμφότεροι, ἀκμάσαντες περὶ τὴν σ'. π. χ. ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἐξ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν, ὁ μὲν Θαλῆς ἐκ τῆς Μιλήτου τῆς Ἰωνίας, ὁ δὲ Πυθαγόρας ἀπόγονος τοῦ ἐκ τῆς Σάμου τῆς Κεφαλληνίας Ἀγκαίου (Ἰάμβλιχ.), συνέστησαν τὰς ἐδρας τῶν εἰς δύο ἀντίθετα ἄκρα, εἰς τὴν τῆς Ἰωνίας Μίλητον ὁ πρῶτος, ὅθεν ἐπωνομάσθη ἡ Σχολὴ τοῦ Ἰωνικῆ· καὶ εἰς τὴν Κρότωνα ὁ δεύτερος, μίαν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς ἐν

τῆ μεσημβρινῆ Ἰταλία καλουμένης Μεγάλης Ἑλλάδος, ὅθεν μετωνομάσθη ἡ Σχολὴ τοῦ Ἰταλικῆ. Μέλлонτες ἤδη ν' ἀσχοληθῶμεν διὰ βραχείων περὶ τῆς φιλοσοφίας ἀμφοτέρων, θέλομεν ἀντλήσει τὰς ιδέας μας ἐξ ὧν μᾶς διεσώθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, διότι ἐκείνοι οὐδὲν συνέγραψαν, ἢ τοῦλάχιστον οὐδὲν πόνημα αὐτῶν μᾶς διεσώθη.

(ἀκολουθεῖ.)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΛΟΓΙΑΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Μέχρι τοῦδε ἀφηγήθημεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ διελύσαμεν, ὡς νομίζομεν, πειστικῶς τὰς δυσκολίας, αἵτινες πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν πορουσιάζονται. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ἂν ὁ ἐμβολιασμός πρέπει νὰ υἱοθετηθῆ, ὀφείλομεν ἀκόμη νὰ γνωρίσωμεν ἐὰν ἦναι ὠφέλιμος, καὶ ὠφελείας μάλιστα ἐνεργοῦς· ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πῶς ἐνεργεῖται, καὶ νὰ ὑποβάλλωμεν εἰς τὴν κρίσιν μας σειράν γεγονότων, κλασικῆν, εἰς ἰκρινῆ καὶ πολυάριθμον, ἱκανὴν νὰ μᾶς ἀποφασίσῃ ὑπὲρ τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἑτέρου μέρους.

Ἐπειδὴ ὁ ἐμβολιασμός εἶναι ἀντικείμενον συζητήσεως, θέλομεν ἐκλέξει τὰ ἀδιαφιλονείκητα ἐκεῖνα γεγονότα, τὰ ὁποῖα παρὰδέχονται καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀντιπάλων τοῦ ἐμβολιασμοῦ· θέλομεν ἐκλέξει ὅσα εἶναι δημοσιευμένα μὲ τὴν μεγαλητέραν ἐπιστημότητα, καὶ δὲν ἀμφισβητοῦνται οὔτε ὑπὸ τοῦ κ. Περὶ, οὔτε ὑπὸ

τοῦ κ. Rast, οὔτε ὑπὸ κανενὸς πολεμίου τῆς νέας μεθόδου.

Ὁ Δρ. Hadon ἐνεβολίασε 1200 ἄτομα, ἐκ τῶν ὁποίων 62 ἔπασχον ἄλλα μὲν ἐκ στομακάκης, ἄλλα δὲ ἐκ ρευματισμοῦ, καὶ ἕτερα ἐξ ἄσθματος· ἐξ ὧν δὲ τῶν ἐμβολιασθέντων ἐν μόνον ἀπεβίωσε, καὶ τοῦτο ἐξ ἀμελείας τοῦ νοσοκόμου.

Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων καταλόγων τῶν ἀποθάνοντων εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1746 μέχρι τῆς 24 Μαρτίου 1763, προκύπτει ὅτι ἐξ 6456 ἀσθενῶν ἐκ φυσικῆς Εὐλογίας ἀπέθανον 1634, καὶ ἐκ 3434 ἐμβολιασθέντων ἀπεβίωσαν 10, δηλαδή ἀπὸ μὲν τοὺς ἀσθενήσαντας ἐκ φυσικῆς Εὐλογίας, ἀπωλέσθη σχεδὸν τὸ τεταρτημόριον· ἀπὸ δὲ τοὺς ἐμβολιασθέντας εἰς ἐπὶ 347. Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὰ Νοσοκομεῖα ἡ θνητότης εἶναι πάντοτε μεγαλητέρα· ἐὰν δὲ ἐπροσδιώρισάμεν τὴν θνητότητα ἐν γένει ἐκ τῆς φυσικῆς Εὐλογίας εἰς 10 ἐπὶ τοῖς 100, καὶ οὐχὶ εἰς 25, ὡς ἐκ τῶν μνησθέντων καταλόγων ἐξάγεται, ὁ ἐμβολιασμός ἀναλόγως ὠφείλει ν' ἀναχθῆ, ἐκτὸς τῶν Νοσοκομείων, εἰς ἓνα ἐπὶ 800.

Ἐκ δύο χιλιάδων ἐμβολιασμῶν ἐκτελεσθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Bronne, δύο μόναι γυναῖκες ἔγγυοι ἀπεβίωσαν. Ἐξ ἐνός δὲ καταλόγου παρουσιασθέντος εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Worcester ἐξάγεται ὅτι ἀπὸ 1500 ἐμβολιασθέντας τρεῖς μόνον ἀπέθανον.

Ὁ κ. Frenn ἐνεβολίασεν εἰς τὴν κομητίαν τῆς Sussex 300, καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς μόνος ἀπεβίωσεν ἀπὸ κακρῆθι πυρετόν, ἐπελθόντα κατὰ τὴν ἐκλεπίδωσιν τῆς Εὐλογίας. Ὁ δὲ Middleton ἐνεβολίασεν 300 καὶ εἰς μόνος ἀπωλέσθη.

Εἰς Γενεύην κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Tronchin ἐκ διακοσίων ἐμβολιασθέντων, ἀπέθανε μία μόνη νεανίς, λίαν λεπτοφυῆς, ἣτις ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἐμβολιασμόν ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Ἱατρῶν.

Ὁ κ. Hosty μετέβη περὶ τὸ 1757 εἰς Λονδίνον, ὅπως χρηματίσῃ μάρτυς εἰς τὰ πειράματα τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ ἐκ 252 ἐμβολιασθέντων, οὐδεὶς ἀπωλέσθη.

Εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγ. Χριστοφόρου 300 δοῦλοι πάσης ἡλικίας ἐνεβολιάσθησαν, καὶ ἅπαντες ἐθεραπεύθησαν. Εἰς δὲ τὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς, ἐνεβολιάσθησαν περὶ τὸ 1760 ἄτομα 2,000 ἅπαντα μετ' αἰσίας ἐκβάσεως.

Ὁ κ. Ramby χειρουργὸς τῆς Α. Βρετανικῆς Μεγαλειότητος ἐνεβολίασε 1000, ἐξ ὧν οὐδεὶς ἀπωλέσθη. Ὁ δὲ κ. Morand περὶ τὸ 1755, ἐνεβολίασε 903, καὶ οὐ μόνον οὐδεὶς ἀπεβίωσεν, ἀλλ' οὐδὲ ἕτεραν ἐνόγησιν ὑπέστη διαρκοῦντος τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Περὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Reverini ἐνεβολίασεν ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τοὺς 200, εἰς τοὺς ὁποίους οὐδὲ στίγμα ἀπέμεινεν. Εἰς Πρισίους καὶ εἰς Νίμην ἐγίναν μετ' αἰσίας ἐκβάσεως ὑπὲρ τοὺς 200 ἐμβολιασμούς.

Ὁ Δρ. Centenari ἐνεβολίασε περὶ τὸ 1758 ὑπὲρ τοὺς 300. « Ἐξ αὐτῶν, λέγει ὁ ἴδιος, οὐ μόνον οὐδεὶς ἀπεβίωσεν, ἀλλ' οὐδὲ βλάβην τινὰ ὑπέστη, ἐνῶ ἀπεναντίας ἰσάριθμα παιδιά μὴ ἐμβολιασθέντα ἀπέθανον, καὶ ἕτερα ἐπιζήσαντα, ἄλλα μὲν ἀπέμειναν τυφλά, καὶ ἄλλα δύσμορφα. »

Παραλείπων δὲ νὰ προσθέσω τὰ εἰς τὴν Τυρρηνίαν μετ' ἐπιτυχίας ἐκτελεσθέντα γεγονότα, ἀποδεικνύοντα τὸ ἀκίνδυνον τῆς νέας μεθόδου, τελειῶνω μὲ τὸ γεγονός τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐντός ἐνός

έτους, ενεβολιάσθησαν δέκα χιλιάδες άτομα, και ἀ-
πκντα, μηδενός εξαίρουμένου, ανέλαβον.

Ἀνακεφαλαίωσις τῶν γεγονότων τοῦ Ἐμβολιασμοῦ.

	Ἐβολια- σμοί.	Θάνα- τοι.
Padow.	1200	4
Νοσοκομείον τοῦ Λονδίνου.	3134	10
Browne.	2000	2
Ἐπίσκοπος τῆς Worcester.	1500	3
Frewin	300	1
Middleton	300	1
Γενεύη.	200	1
Hosty.	250	0
Ἅγιος Χριστόφορος	300	0
Ἀγγλικαὶ Ἀποικίαι	2000	0
Ramby	1000	0
Morand	903	0
Pierotti	200	0
Pevermi.	100	0
Centenari.	300	0
Gatti	100	0
Rasoux	78	0
Κωνσταντινούπολις.	10000	0
	24167	19

Ἐξ ὧν λοιπὸν συνελέξαμεν γεγονότων παρὰ
τῶν κλασικωτέρων Συγγραφέων προκύπτει, ὅτι ἐξ
24,000 ἐμβολιασθέντων 19 μόνοι ἀπέθανον, ὥστε ἀ-
ναλογεῖ εἰς ἐπὶ 1200. Παρὶ τῆς νομιμότητος τῶν γε-
γονότων τούτων, πιστεύω ὅτι οὐδεμία δύναται νὰ ὑ-
πάρξῃ ἀμφιβολία, διότι οἱ Ἀγγλοὶ Ἴατροὶ τῆς νή-
σου καὶ τῶν ἀποικιῶν, ἔχουν τὴν ἐπίσημον μαρτυ-

ρίαν τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Worcester, τοῦ Γραμματέως
τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου Δρ. Jurin, καὶ
τοῦ κ. Ramby πρώτου Χειρουργοῦ τῆς Βρεττανικῆς
Αὐλῆς. Τὰ ἄλλα ἢ ἐπιβεβαιοῦνται ἀπὸ τὸν κ. de la
Condamine, τοῦ ὁποῦ ἡ φήμη εἶναι ἀρκούντως γνω-
στὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἢ ἀπὸ τοὺς ἤδη ζῶντας Ἴα-
τροὺς τῆς Ἰταλίας, οἵτινες τὰ ἐδημοσίευσαν μὲ τὸ ὄ-
νομά των· οὔτε εἶναι πιστευτὸν ὅτι ἐπὶ τοσοῦτων γε-
γονότων, μαρτυρουμένων παρ' ὅλης τῆς χώρας, ἐδύ-
νατό ποτε νὰ καταχρασθῶσι τῆς εὐπιστίας τοῦ δη-
μοσίου.

Ὅλαι αἱ ἀκριβέστεραι ἔρευναι ὅσαι μέχρι τοῦδε
ἐγιναν ἀπὸ διαφόρους Συγγραφεῖς ὡς πρὸς τὸν ἀν-
θρώπινον βίον, διαβεβαιοῦν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῆ κατὰ
ἀναλογίαν 33 ἔτη καὶ τινὰς μῆνας. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶ-
ναι τόσον παραδεδεγμένη, ὥστε ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀποθνησκόντων εἰς ἐκάστην χώ-
ραν, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ 33, ἐξάγεται ὡς ἐγγί-
στα ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας αὐτῆς· ἀν. λ. χ. ἀπο-
θνήσκουν 1000 ἐντὸς τοῦ ἔτους, ὁ πληθυσμὸς θέλει
εἶσθαι 33 ὡς ἐγγίστα χιλιάδων. Τούτου μεθέντος, ἐξ
24,000 θέλουν πιθανῶς ἀποθάνει ἐντὸς τοῦ ἔτους 600
περίπου, καὶ ἀναλόγως ἐντὸς ἐκάστου μηνὸς 50. Ὁ
ἐμβολιασμὸς διαρκεῖ ἕνα μῆνα. Ἐὰν λοιπὸν ἐκ τῶν
24,000 ἐμβολιασθέντων ἀπέθνησκον καὶ πενήκοντα,
ὁ θάνατος αὐτῶν ἀντὶ ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸν ἐμβολια-
σμόν, ὡφελε, μᾶλλον ν' ἀποδοθῆ εἰς τοὺς συνήθεις
φυσικοὺς νόμους, κατὰ συνέπειαν τῶν ὁμοίων ἡδύ-
νατο νὰ συμβῆ καὶ ἄνευ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ὁ ἐμβο-
λιασμὸς δὲν καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἐνόσω διαρκεῖ
ἀθανάτους· τοιαύτην ἀξίωσιν οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχη.
Ἀλλ' ἐξ 24,000 περίπου ἐμβολιασθέντων, μόλις 19